

Motion till riksdagen

1989/90:Ub30

av Maja Bäckström och Leo Persson (båda s)

med anledning av prop. 1989/90:90 om forskning

År 1890 gick den internationella arbetarrörelsen ut i sin första första majdemonstration. Det viktigaste kravet var införandet av normalarbetsdagen. Åtta timmars arbete skulle följas av åtta timmars vila och åtta timmars fritid.

Kravet var inte bara ett uttryck för en önskan att förkorta arbetsdagen. Det innebar också en förhoppning om ett drägligare och människovärdigare liv. Fritiden skulle ge möjlighet till kulturella och bildande aktiviteter som de breda folklagren på den tiden var utestängda från.

Normalarbetsdagen genomfördes under 20-talet, och 1938 fick vi den första semesterlagen som föreskrev 14 dagars semester för alla. Samtidigt expanderade friluftslivet. Vandrarhem öppnades. Cykel- och campingresor kom på modet. Folkturismen organiserades.

I riksdagen pekade socialdemokrater på behovet av offentliga insatser för att avsätta mark för det rörliga friluftslivet så att även industriarbetarklassen fick möjlighet att komma ut i skog och natur. 1950 års strandlag blev ett av resultaten.

Under 30- och 40-talen började även kommunerna att engagera sig i människors fritid. Anslag till folkbildnings- och ungdomsorganisationer beviljades. Ungdomsgårdar öppnades. Lek- och idrottsplatser byggdes. Allmänna samlingslokaler började ställas till folkrörelsernas förfogande.

Efter världskriget fortsatte den offentliga fritidssektorn att byggas ut. Kommunala fritidsnämnder inrättades med början 1956 i Norrköping. Generella statsbidrag till ungdomsorganisationerna infördes 1954. Folkbildningsarbetet tog ny fart efter 1948 års reform. Mot slutet av 50-talet kom så televisionen och förändrade både familje- och fritidslivet.

Under 50-talet fick vi också tydligt klart för oss betydelsen av den kommersiella fritidssektorn. Rock and roll satte fart på populärmusiken. Charterresorna till Medelhavet startade. Veckopressen ökade inte minst tack vare "40-talisterna", som nu blivit tonåringar.

1960-talet medförde en politisk vitalisering av samhällsdebatten. Invanda föreställningar om både världspolitik och familjeliv ställdes på huvudet. Nya värderingar trängde fram.

Under 70-talet fick friluftslivet ett nytt uppsving. Det blev "inne" att vandra i fjällen, och vandringsleder anlades även i laglandet. Fjällstugor och fritidsbatar blev populära investeringsobjekt för dem som hade råd.

Under 80-talet bredde tåg- och flygluffandet ut sig. Europa kändes smalt

för många ungdomar. Australien och Nya Zeeland blev drömmålet. Freds- och miljöengagemanget växte och gav nya dimensioner till det politiska livet. Samtidigt tycks det som om de 100-åriga folkrörelserna håller på att tappa medlemmar och aktivitet.

Hur kommer fritidslivet att se ut om 10 år – år 2000? Vad vi kan säga är att fritiden redan i dag är ett mycket viktigt, för att inte säga centralt, fenomen i vår tid. Vi bryr oss mer om vår fritid i dag än vi gjorde tidigare. Kraven har ökat. Det "post-materiella samhället" ställer nya värderingar på dagordningen.

En majoritet ser fritiden som viktigare än arbetet. Det får antagligen tolkas så, att människor i dag i högre grad än tidigare sätter värde på tillfällen att få utveckla sin personlighet och icke-materiella livskvalitet. Men har alla samma möjligheter till detta?

Den offentliga sektorn är i dag i hög grad engagerad i människors fritidsliv. På den statliga nivån ger flera departement anslag till olika slag av fritidsaktiviteter. Landstinget ger bidrag till olika aktiviteter. Nästan alla kommuner har en fritids- eller kulturnämnd. Teatrar, konsertsalar, idrottsanläggningar, föreningslokaler, bidrag till föreningar och grupper kostar skattebetalarna åtskilliga miljarder.

Lägger vi därtill den kommersiella fritidssektorn så blir det ännu svårare att överblicka både ekonomiska satsningar och effekter. Vilka effekter får dessa satsningar? Vilka offentliga insatser behöver göras för att åstadkomma ett demokratiskt och jämlikt samhälle också på fritidens område, där människor själva kan få avgöra vad de vill ägna sig åt utan socio-kulturella hinder? Frågorna hopar sig.

Vi nöjer oss med att konstatera att fritiden är en viktig del av människornas liv. För många innebär den möjlighet till rekreation och utveckling, andra har inte samma möjligheter att på ett positivt sätt ta vara på sin fritid. Vår kunskap om orsakerna till detta är högst bristfällig.

Från socialdemokratiskt håll har vi flera gånger under 1980-talet motionerat om behovet av ökad forskning inom området fritid. Vi använder termen "fritid" här i bred mening och låter det innefatta alla de olika aktiviteter som människor gör på sin lediga tid. Det må gälla förenings- och folkrörelsearbete, rekreationsidrott, friluftsliv, amatörkultur, massmediakonsumtion eller turism.

Behovet av ökad kunskap på detta område har också framhållits av olika offentliga organ som Sveriges turistråd och kommunala fritidsförvaltningar. Exempelvis inrättade Stockholms fritidsförvaltning för några år sedan Sveriges hittills enda forskningstjänst inom fritidsområdet. 1988 presenterade Folkrörelsekommittén i sitt slutbetänkande "Mål och resultat" ett förslag till forskning om folkrörelser och fritid. Drygt 8 milj. kr. föreslogs för ändamålet.

Det är därför med viss förvåning som vi konstaterar att regeringens forskningsproposition inte innehåller mycket av satsningar på fritidsforskningen. Visserligen föreslås ett nytt anslag till idrottens forskning, men huvuddelen av de knappa 10 miljonerna skall gå till dopingtester. Därutöver föreslås en professur i nationalekonomi med särskild inriktning på turism och rekreation. Till det förslaget återkommer vi.

Svenska universitet har ännu inte uppmärksammat fritiden som ett fält för utbildning och forskning. Här skiljer sig Sverige från de flesta västländer, där det inte bara är möjligt att avlägga akademisk grundexamen utan där det t.o.m. är möjligt att avlägga doktorsgrad i ämnet fritidsvetenskap (Leisure Sciences).

I vårt land har fritidsforskningen hittills byggts upp av enstaka entusiaster. De har arbetat några år på en avhandling för att sedan ägna sig åt andra arbetsuppgifter. Sedan 1984 finns dock en samarbetsorganisation – Forum för fritidsforskning – vid Stockholms universitet, vilken samlar intresserade forskare från hela landet. Forumet har också etablerat ett nordiskt och internationellt kontaktnät. I höstas publicerade Forumet en forskningsplan, till vilken Forskningsrådsnämnden har givit anslag.

Skall vi också i Sverige få en långsiktig kunskapsutveckling på fritidsområdet måste forskningspolitiska åtgärder vidtas. Enstaka forskningsprojekt kan finansieras genom existerande forskningsfonder men inte vare sig samordningen eller det långsiktiga arbetet.

Detta talar för att en forskningsfond måste ges ett uttalat programansvar för fritidsforskningen. Detta saknas i dag. Ett sådant programansvar ger också forskarna besked om att forskningsområdet är viktigt, vilket i sin tur stimulerar nya forskare att intressera sig för området i stället för ett redan väl etablerat.

Olika lösningar kan här tänkas, men mycket talar för att regeringens förslag om ett nytt socialvetenskapligt forskningsråd är en lämplig lösning. Såväl Delegationen för social forskning (Dsf) som Delegationen för invandrarforskning (Deifo) har stött enskilda fritidsforskares projekt. Visserligen har Dsf:s huvuduppgift varit att stödja värdforskning i skilda former (socialvård, hälsovård, handikapp m.m.), men genom den föreslagna sammanslagningen med invandrarforskningen kommer perspektivet att vidgas även till frågor som ligger utanför vård och klienttänkandet. Samtidigt bibehålls det sociala perspektivet. I denna bild passar fritidsforskningen inte bara väl in, utan kan även förstärka den nya och breddade inriktningen.

Vad vi här föreslår är således att det socialvetenskapliga forskningsrådet får ett programansvar även för forskning kring fritid, rekreation, folkrorelser och liknande. Vi gör den bedömningen att detta forskningsområde kan finansieras med de föreslagna förstärkta resurser jämfört med nuläget som det nya forskningsrådet får. Det finns anledning att notera, att mycket av den forskning som Dsf och Deifo hittills har stött rör områden vilka redan är etablerade vid svenska universitet och således även får fakultetsanslag via utbildningsdepartementets budget, vilket också propositionen har noterat (sid 132). Detta gäller dock inte för fritidsforskningen.

I resursfrågan vill vi dock påminna om Folkrorelseutredningens ovan nämnda förslag om att avsätta 8 milj. kr. för fritids- och folkrorelseforskning. Av detta förslag finns inget spår i forskningspropositionen. Vi förutsätter att det framöver avsätts ytterligare medel för forskningsområdet.

Vi vill också framhålla vikten av att fritidsforskningen uppmärksammas i det programarbete som forskningspropositionen aviserar vad gäller forskningen om den offentliga sektorn (sid 453). Likaså förutsätter vi att Svenska Kommunförbundet i sitt aviserade programarbete för kommande forsk-

ningsinsatser (sid 452) uppmärksammar den kommunala fritidssektorns forskningsbehov. Enligt Kommunförbundets egna beräkningar är fritidsförvaltningar den tredje största förvaltningen och numer den enda som helt saknar stöd i vetenskapligt forsknings- och utvecklingsarbete.

Slutligen vill vi återkomma till förslaget att insätta en professur i nationalekonomi med särskild inriktning på turism och rekreation. Regeringen noterar att forskningen inom turism och rekreationssektorn är eftersatt, vilket vi instämmer i. Redan därmed menar vi att förslaget om en professur har fallit. Ett nytt forskningsområde skall byggas upp från grunden och inte från toppen. Turism- och rekreationsforskningen är liksom fritidsforskningen mångvetenskaplig. Det vore ytterst oklokt att hänvisa denna forskning till en enda disciplin. Särskilt oklokt är det att ge ämnet nationalekonomi ett sådant ansvar. Mycket få nationalekonomer har hittills intresserat sig för turism och rekreation. Om ämnet behöver fler professorer bör det lösas via utbildningsdepartementets budget och inte specifikt knytas till turism och rekreationsområdet.

Dessutom vill vi ställa oss frågande till påståendet att turismens betydelse för samhällsekonomin är det mest centrala forskningsbehovet. Vi vill understryka att riksdagen under en följd av år på kulturutskottets förslag har uttalat att turist- och rekreationspolitiken skall utgå från sociala utgångspunkter. Detta har också slagits fast i turistministerns uttalande i årets budgetproposition.

Vi föreslår därför att tillsättandet av den föreslagna professuren skjuts på framtiden. Den miljon som förslaget beräknas kosta bör i stället avsättas för att bygga upp forskningsområdet. Vi vill här hänvisa till det beslut som riksdagen tog i samband med förslaget om en professur i idrottshistoria våren 1988. Den tillgängliga miljonen bör föras till det socialvetenskapliga forskningsrådet och användas för stöd till fritidsvetenskapligt kunskapsuppbyggande.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det socialvetenskapliga forskningsrådet får ett uttalat programansvar för fritidsforskningen.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att tillsättandet av professuren i nationalekonomi med särskild inriktning på turism och rekreation skjuts på framtiden, men att de tillgängliga resurserna avsätts för att bygga upp forskningsområdet.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i övrigt i motionen anförts om betydelsen av fritids- och rekreationsforskning.

Stockholm den 16 mars 1990

Maja Bäckström (s)

Leo Persson (s)